

Η ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

[Παραθέτομεν ὧδε χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ « Ἡμερολογίου » μικρὸν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἐναοκτῆριον λόγον, ὃν ἀπήγγειλεν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1908 ἡ ὑφηγήτρια ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ διαπρεπῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἰατρὸς κυρία Ἀγγελικὴ Παναγιωτάτου. Ἡ ἱστορία τῆς γυναικείας δράσεως ἐν τῇ νεωτέρᾳ πνευματικῇ καὶ ἐπιστημονικῇ Ἑλλάδι θέλει χαράξει ἀναμφιβόλως δι' ἀνεξίτηλων καὶ φωτεινῶν γραμμῶν τὸ ὄνομα τῆς Ἀγγελικῆς Παναγιωτάτου. Αὐτὴ, μετὰ τῆς ἀλησμόνητου ἀδελφῆς τῆς Ἀλεξάνδρας, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἑλληνίς φοιτήτρια καταρτίψασα μὲ τὸ ὑψηλόφρον θάρρος τῆς φραγμῶς καὶ προλήψεως καὶ μεσότοιχα κοινωνικὰ καὶ ἀνοίξασα ἐλεύθερον εἰς τὰς ἄλλας τὸν δρόμον· αὐτὴ ἐπίσης ἐγένετο ἡ πρώτη ἑλληνίς διδάκτωρ, ἀριστοῦχος μάλιστα· αὐτὴ, ἀπὸ ἐνὸς ἤδη ἔτους, τυγχάνει ἡ πρώτη καὶ μόνη ἑλληνίς ὑφηγήτρια. Καὶ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀκομῆ διαπρεπῆ θέσιν τῆς, ὡς ἱατρὸς τοῦ Διεθνoῦς Ὑγιεινομείου, κατέκτησε θριαμβευτικῶς, συναγωνισθεῖσα πρὸς πολλὰς ἄλλοθνηεῖς συναδέλφους τῆς καὶ ἀναδειχθεῖσα πρώτη. Δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸν τῆς στάδιον διέρχεται δι' ἀλμάτων ἀληθῶς καταπληκτικῶν. Διὰ κατακτήσεων καὶ θριάμβων. Διότι δέον νὰ σημειωθῇ ἰδιαίτερος, ὅτι τὸ ἀξίωμα τῆς ὑψηγείας, ὅπερ ἐπεζήτησεν οὐχὶ ὡς ἀπλὴν ἐπιδεικτικὴν πολυτέλειαν ἢ ὡς μέσον ἐπαγγελματικόν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἱεροῦ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ζήλου, κατέκτησε διὰ μόνης τῆς ἐπιβλητικῆς τῆς προσωπικότητος ἐν μέσῳ μυρίων ἀντιζηλιῶν καὶ ἀντιδράσεων καὶ μικρορραδιουργιῶν, εἰς τὸ δίκτυον τῶν ὁποίων εὐρέθη ὁλως ἀνύποπτος καὶ ἀπροσδοκῆτως ὄταν, ἀφήσασα πρὸς καιρὸν τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολυπληθῆ πελατεῖαν τῆς καὶ θέσιν ἐπιφθόνον καὶ εὐμάρειαν ζηλευτῆν, καθήρχετο εἰς τὴν προσφιλεῆ τῆς Ἑλλάδα, ἵνα προσκομίσῃ τὰ φῶτα καὶ τὴν πολῦτιμον πείραν τῆς. Ἀλλ' εἰς τὰς κραταιὰς φύσεις ἀνήκει ἡ πάλη καὶ ὁ θρίαμβος. Καὶ ἡ κ. Παναγιωτάτου ἐπάλασε καὶ ἐνίκησε. Διότι— ποῖος τολμᾷ νὰ τὸ ἀρνηθῇ;— διὰ τὴν ἔδραν τῆς Ἐπιδημιολογίας, καὶ μάλιστα ἐν χώρᾳ ὅλα ἡ ἑλληνικὴ ἐκτεθειμένη καθ' ὅλα τὰ ἀνοικτὰ αὐτῆς παράλια εἰς τοὺς κινδύνους τῶν ἐπιδημιῶν, ἡ μόνη ἐνδεδειγμένη ἦτο αὐτὴ, ἥτις, πλὴν τῶν εἰδικῶν τῆς μελετῶν, καὶ πείραν ἔσχε μακρῶν καὶ εἰς ἰδίᾳ κλινικὰς παρατηρήσεις ἐνέκνυεν ἐν μέσῳ πανωλοβλήτων καὶ χολεριῶντων εἰς τὸ ἐν Αἰγύπτῳ λοιμοκαθαρθῆριον μὲ κίνδυνον τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς μοναδικῆς μας ἐπιδημιολογίου ὑφηγητρίας θὰ σημειώσῃ λαμπρὰν ἐποχὴν καὶ θὰ ἀποδώσῃ θαυμάσια ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἐπιστήμην, τὴν φοιτητικὴν νεολαίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα.]

Ἡ Ἐπιδημιολογία, ἡ τὰ τῶν ἐπιδημιῶν νόσων ἐρευνῶσα ἐπιστήμη, ἡ ἀποτελοῦσα οὕτως εἰπεῖν τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν Φυσικῶν, τῶν Βιολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς Παθολογίας, ἀπὸ στενωτέρου νοουμένη ὀριζόντως, εἶνε ἡ ἐπιστήμη τῶν ὑγιεινολογικῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον.

Παρακολουθοῦσα τὰς μεγάλας τῆς νεωτέρας Ἱατρικῆς ἀνακαλύψεις, ἡ Ἐπιδημιολογία ἄρδην κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη μετεβλήθη, προσκτησαμένη τὸν χαρακτήρα βιολογικῆς ἐπιστήμης, ἀπηλλάγη τῆς ἀοριστολογίας τῶν παρελθόντων αἰώνων καὶ ἐστηρίχθη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἀκριβῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πειραματισμοῦ. Τὸ ἀληθὲς αὐτῆς ἔδαφος εἶνε ἡ ἀπέραντος, ἡ ζῶσα σκηνή, ἐν ἣ βλέπει τις ἀπαύστως τοὺς ἐνοργάνους ἢ ἀνοργάνους παράγοντας μεταμορφουμένους ἄλλεπαλλήλως καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄπλαστον πρὸς τούτους πάλην.

Ἡ Ἐπιδημιολογία, τὰς σημερινὰς τῆς ἐπιστήμης προόδους παρακολουθοῦσα, μελετᾷ οὐ μόνον τὸ περιβάλλον καὶ τὴν δυνατὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ ἐπίρρειαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μικροοργανισμούς, τοὺς ἐν τῷ περιβάλλοντι διασπάρτους, καὶ τὴν δρᾶσιν αὐτῶν καὶ τὰς δυνατὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν· ἡ μελέτη αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἄμεσον ἐπακόλουθον τῆς ἀνακαλύψεως τῆς μικροβιακῆς ἀρχῆς τῶν μολυσματικῶν νόσων. Καὶ ὄντως· ἡ νέα αὕτη τῆς αἰτιολογίας ἀνακάλυψις, κατέστησεν ἐφικτὴν τὴν ἀποφυγὴν τῶν πλείστων μολυσματικῶν νόσων, τοῦτο μὲν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν παθογόνων μικροοργανισμῶν, τοῦτο δὲ διὰ τοῦ παρεμποδισμοῦ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀλώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Οἱ ἐπιδημιολόγοι τῆς σήμερον ἐν νῶ ἔχοντες τὸν ὑψηλόν, τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς προασπίσεως, τῆς εὐζωΐας καὶ προαγωγῆς οὐχὶ τῶν ἀτόμων ἀπλῶς, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν, διότι κυρίως Ἐπιδημιολογία εἶνε ἡ Δημοσία καὶ Διεθνὴς ὑγιεινὴ, μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου ἐπεδόθησαν εἰς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τὸν ὑπισχνούμενον τόσον θαυμάσια ἀποτελέσματα, καὶ ὅστις μέχρι σήμερον παρήγαγε τόσον περιλάμπρους καρπούς. Οὕτως ἐννοουμένη ἡ Ἐπιδημιολογία, δὲν προτίθεται ἀπλῶς τὴν μελέτην τῶν ὄρων τῆς τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ τῶν μικροβίων ἀλώσεως, τῶν τρόπων τῆς μολύνσεως καὶ τῶν μέσων τῆς καταστροφῆς τῶν παθογόνων μικροοργανισμῶν· παρὰ τὸν παθογόνον παράγοντα τὸ ἔδαφος οὐχὶ ὀλιγότερον σημαίνουσαν κατέχει θέσιν ἐν τῇ γενέσει μεγάλου μολύνσεως ἀριθμοῦ. Βεβαίως οἱ φυσικοὶ, χημικοὶ ἢ βιολογικοὶ χαρακτηῆρες τοῦ περιέχοντος τὸ μικροβίον μέσου — ἔδαφος, ὕδατος, ἀέρος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐσωτερικοῦ μέσου — συμβάλλονται τὰ μέγιστα εἰς μείζονα ἢ ἐλάσσονα τοῦ μικροοργανισμοῦ τοξικότητα· ἀλλὰ τῆς τοξικότητος οὔσης ἐντόνου, ἡ νόσος γεννᾶται μόνον ὑπὸ ὀρισμένην *προδιάθεσιν*, *ἔλλειψιν ἀνοσίας* τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ κατὰ Metchnikoff, *ἔλλειψιν* προκαλουμένην ὑπὸ γενικῶν ἐξωτερικῶν ὄρων τῶν δευτερευόντων τῆς νόσου παραγόντων, τῶν χαρακτηριζομένων ὑπὸ τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἐξασθενήσεως τῶν ζωτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Τῆς νόσου ἐκδηλωθείσης, ἡ ἔκβασις ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς σχετικῆς ζωτικότητος τοῦ ζωικοῦ καὶ μικροβιακοῦ κυττάρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων θά διεξαχθῇ ἡ τῆς *ἐπικρατήσεως πάλην*.

Σημειωτέον δέ, ὅτι τὰ δευτερεύοντα αἷτια, ἐξ ὧν ἐξήρτηται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιβλαβὴς τῷ ὀργανισμῷ ἐπικράτησις τοῦ παθογόνου στοιχείου, εἰσὶν ἀσφαλέστερον καὶ εὐκολώτερον φευκτὰ αὐτοῦ τούτου τοῦ παθογόνου παράγοντος. Ὅθεν ὁ ἐπιδημιολόγος, πρὸ τοῦ πολυπλόκου τῆς αἰτιολογίας τῶν μολυσματικῶν νόσων, δέον οὐ μόνον ἐπὶ τὰ μικρόβια τὴν προσοχὴν αὐτοῦ νὰ φέρῃ, ἀλλὰ νὰ ἐρευνᾷ ἐπισταμένως τοὺς ἐξωτερικοὺς παράγοντας, τοὺς βιολογικῶς δρῶντας ἐπὶ τε τοῦ μικροβίου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀφ' ἐτέρου δέον νὰ μελετᾷ τὰ ὄπλα, δι' ὧν προλαμβάνεται ἡ ἐξασθένησις τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ζωϊκοῦ κυττάρου, τὸ ὑπὸ τοῦ μικροβίου εὐάλωτον αὐτοῦ, διὰ τῆς ὡς οἶόν τε μείζονος ἀναπτύξεως τῆς ζωτικότητος τῶν ἀτόμων καὶ τῆς ἐξυψώσεως τῆς ἀντιστάσεως τῆς τοῦ ὀργανισμοῦ οἰκονομίας.

Ἡ Ἐπιδημιολογία ἄρα προτίθεται τὴν σπουδὴν τῶν παθογόνων τῶν ἐπιδημικῶν νόσων παραγόντων, τῆς πορείας τῶν ἐπιδημιῶν καὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἐπὶ τῆς πορείας ταύτης ἐξασκοῦσιν οἱ διάφοροι ἐξωτερικοὶ ἀτμοσφαιρικοὶ ἢ ἄλλοι παράγοντες καὶ οἱ ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ πηγάζοντες! Τοῦτο δ' ἀποτελεῖ προφύλαξιν εὐρυτάτου ἐπιστημονικοῦ ὀρίζοντος καὶ εὐρυτάτων ἀποτελεσμάτων καὶ οὐχὶ ἀπλῶς τὴν τῆς ἀμέσου ἐναντίον τῶν μικροβίων πάλης.

Καὶ ἵνα εἰδικώτερον ἐκφρασθῶμεν, λέγομεν, ὅτι ἡ Ἐπιδημιολογία κυρίως συμβάλλεται εἰς ἀποτελεσματικὴν γνῶσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐναντίον τῶν πολυαρίθμων μολυσμάτων ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀμύνης, ἣτις περιλαμβάνει, πλὴν τῶν ὑγιεινῶν τοῦ ἀτόμου ὄρων, τὴν ἐξυγίανσιν τῶν διαφόρων μέσων—ἐδάφους, ὕδατος, ἀέρος, κατοικιῶν, πόλεων, τῶν ὁποίων ὁ ρύπος συνήθως, ἐὰν μὴ ἀποτελῇ ἄμεσον αἷτιον τῆς τοῦ ἀνθρώπου μολύνσεως, ἀποβαίνει ἀσφαλῶς δραστικὸς παράγων ἐξασθενήσεως τῆς ζωτικότητος τῶν κυττάρων ἡμῶν, διαταραχῆς τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, προπαρασκευῆς τέλος πρὸς ἐπικράτησιν τῶν παθογόνων μικροβίων, τῶν προϋπαρχόντων ἐν λανθανούσῃ καταστάσει ἐν τοῖς ἰστοῖς ἡμῶν ἢ τῶν ἀφικνουμένων διὰ τυχαίας ἐπαφῆς, διὰ τοῦ ἀέρος ἢ τοῦ ὕδατος μέχρι τῶν ἀναπνευστικῶν ἢ πεπτικῶν ὁδῶν, τῶν μεγάλων τούτων πυλῶν μολύνσεως τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἄλλ' ἵνα τὰ ἄτομα—τὰ ἀποτελοῦντα τὰς μονάδας τῶν ἐθνῶν—ἀποβῶσιν ὡς οἶόν τε ὀλιγώτερον εὐπαθῆ πρὸς τοὺς παθογόνους μικροοργανισμούς, δέον καὶ ἡ τροφή νὰ ἦ ἐπαρκὴς καὶ ὑγιεινὴ, καὶ ἡ ἐργασία ἀνάλογος πρὸς τὰς σωματικὰς αὐτῶν δυνάμεις, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ λελογισμένη σωματικὴ ἄσκησις, ἡ ἰδιαζόντως πρόσφορος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς τοῦ ὀργανισμοῦ ρώμης καὶ ἀντιστάσεως, δέον νὰ χρησιμοποιητῆται ἐπίσης πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν τῆς ἀμύνης ὄπλων. Τοιοῦτος καθ' ἡμᾶς ὁ εὐρύς τῆς Ἐπιδημιολογίας ὀρίζων, ἢ εἰδικώτερον εἰπεῖν τῆς πλήρους ἀληθῶς ὑγιεινῆς ἀπο τῶν ἐπιδημιῶν προφυλάξεως, τῆς σκοπούσης

ἐν ταύτῳ τοῦτο μὲν τὴν καταπολέμησιν τῶν παθογόνων στοιχείων, τοῦτο δὲ τὴν ἄπαστον βελτίωσιν τοῦ ὄργανισμοῦ ὡς ἐδάφους πρὸς παρεμποδισμόν τῆς ἐπ' αὐτοῦ τῶν παθογόνων μικροοργανισμῶν ἀναπτύξεως.

Μάλιστα: διὰ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἱεροῦ τούτου τῆς Ἐπιδημιολογίας προγράμματος, ἐλεύσεται τὸ ποθητὸν ἡμαρ, καθ' ὃ μολυσματικαὶ τινες νόσοι, ἀποτελοῦσαι ἀληθεῖς τῆς ἀνθρωπότητος πληγὰς, θὰ ἐκλείψωσιν ὡς προκατακλυσμαῖα τινὰ ζωικά εἶδη. Μάλιστα: ἐγγὺς τὸ ποθητὸν ἡμαρ, καθ' ὃ ὁ τυφοειδῆς πυρετὸς δὲν θ' ἀποτελῇ πλέον τὴν μάλιστα τῶν στρατῶν, τῶν πόλεων· καθ' ὃ ἡ εὐλογία καὶ ἡ μηνιγγίτις δὲν θ' ἀποτελῶσι τὸ φόβητρον τῶν μητέρων· καθ' ὃ ἡ φυματίωσις ἢ μᾶλλον ὑπουλος καὶ ἀπαισιωτέρα ἴσως τῶν τῆς ἀνθρωπότητος πληγῶν, δὲν θ' ἀριθμῇ τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς θνητότητος τῶν Εὐρωπαϊκῶν πληθυσμῶν.

ΑΓΓΕΛ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ

ΚΟΝΜΕΓΑΚΗΣ

Χωριάτικη εὐγένεια

Ὁ κύριος. — Γιά πές μου, ἔχεις καλὴ δύναμι γιὰ σκάψιμο;

Ὁ χωριάτης. — Ὅξω ἀπὸ τὴν εὐγένεια σου, ἀφέντη μου, κανένα μουλάρι δὲν εἶνε δυνατὸ σὰν κ' ἐμένα . . .